Balio Sruogos laiškas Juozapui Sruogai, 1935-03-12, iš Kauno – į Tilžę

Mielas Juozapai, / Nerašiau Tau, kol pasimatysiu su Adolpu, nes nieko pats nežinojau.

Mielas Juozapai,

Nerašiau Tau [1], kol pasimatysiu su Adolpu [2], nes nieko pats nežinojau [3]. Šiandie buvau pas jį. Atrodo taip pat, kaip ir seniau. Ūpas jo taip pat geras, geresnis negu mūsų. Jokio jaudinimosi nematyti [4], skundžiasi tiktai, kad teismas buvo šališkas [5]. Atrodo, su 8 m. jis visiškai sutiktų. Prokuroro kalba esanti buvusi labai džentelmeniška [6], jis ja esąs visiškai patenkintas. Žinoma, apeliacinis skundas bus [7]. Dėl jo jau susitarta, Beliackinas [8] ir tenai turi ginti už tą patį atlyginimą. Naujų išlaidų nebus. Apeliacinis sprendimas gali įvykti tiktai rudenį [9], – iki jo kalėjimo režimas nepasikeis. „Sunkiųjų darbų“ kalėjimas yra daugiau juridinis terminas, jis liečia daugiau teisių suvaržymą, negu pačius darbus. Pradėjus bausmę vykinti pirmuosius 3 mėn. neprileidžia lankytojų ir neduoda pašalinio maisto. Po trijų mėnesių – vėl galima lankyti ir maisto duoti. Darbo visiems nuteistiems neužtenka, – darbas duodamas individualiai. Voldemaras [10], sakysime, „biblioteką tvarko“, – turi savo rašomą mašinėlę ir visokius daiktus rašo. Adolpas jau dabar projektuoja, kaip be pinigų būtų galima kalėjimas pastatyti, – mat, šiemet vėl išbraukė lėšas kalėjimo statybai. Braižo braižinius, gamina projektus, – čia gal jis ir turi perspektyvų. Yra daug pagrindo laukti, kad Apeliaciniuose rūmuose bausmė bus sumažinta bent iki 8 metų. Dėl to 64 § teisininkai, patys teisėjai, nėra vienos nuomonės [11]. Geriausia to bus ir pasiekta. Dėl persiskyrimo teisės [12] – nežinau, kaip ten yra įstatymuose. Bet jie susituokė katalikų bažnyčioje, o čia persiskyrimo nėra. Kazim. [13] buvo pasiuntęs Ragaišienę [14] pas Tatjaną [15]. Tatjana esą rengiasi važiuoti į Paragvajų, bent žinias apie tai renka. Aš Tatjanos nebuvau sutikęs ir pas ją eiti aš negaliu. Apie ją ir su Adolpu nieko nekalbėjau. Ką aš galiu kalbėti, jeigu jis neužsimena! Tatjana keikia tik Aniolą, kad šis byla nesirūpina [16], o apie mus nieko nesako, – matyti, žino, kad rūpinamės. Adolpas savo padėty jau apsiprato, Pyragiui [17] net protekciją padarė, – kad šis gautų geresnes kalėjimo sąlygas. Kai pamatau jo gerą ūpą, – ir man ramiau pasidaro, mažiau besinervinu. Faktinai mes jam dabar nieko negalime padėti, bet jis nieko ir neprašo. Kalbėjome daugiau apie politikos reikalus.

Labų dienų tau ir p. Bronei [18] nuo mūsų visų [19].

Boles [20]

Kovo 12 d. [1r] // [1v] //

KOMENTARAI

[1] Juozapas Sruoga (1886–1957) – vyriausias Balio Sruogos brolis. Teisininkas, diplomatas, Užsienio reikalų ministerijos tarnautojas. 1934–1940 m. Lietuvos konsulas Tilžėje.

[2] Adolfas Sruoga (1887–1941) – buvęs Pašto valdybos direktorius, nuo 1933 m. spalio 14 d. Kauno sunkiųjų darbų kalėjimo kalinys, nuteistas dėl nelegalaus „biznio“ pašto ženklais – jų klastojimo, sukeitimo ir platinimo.

[3] Juozapas Sruoga prieš keletą dienų buvo parašęs laišką broliui Baliui Sruogai:

„Mielas Boleslavai, Adolpo byloj teismo sprendimą užgirdau per radio. Jeigu nei tau, nei Kazimierui nieko neparašiau, tai nereiškia, kad aš visai nesiįdomuoju tuo reikalu. Neparašiau dėl to, kad sunku sugaudyti mintis: ką rašyti, ką manyti, ką daryti?!... Prasikaltimas yra pasibjaurėtinas ir skandalingai gėdingas. Turbūt maža žmonių Lietuvoj, kurie nebūtų ko nors girdėję apie tą bylą iš laikraščių ar per radio ir nebūtų pasipiktinę. Bylos eiąą sekiau iš visų čia gaunamų laikraščių, bet visgi kai kurių bylos aplinkybių nesuprantu. Jeigu tiesa, kad Adolpas ir paskutiniame žodyje kaltu neprisipažino, tai turėjo gi jis pats patikimai – loginga(nors ir be liudininkų) išaiškinti, kaipgi galėjo įvykti tos malversacijos. Jeigu net tokio paaiškinimo jis negali ar negalėjo patiekti, tai kokia gi prasmė leisti pinigus advokatui, mulkinti ir erzinti teismą bei visuomenę? Juog tuomet daug protingiau prisipažinti, kame yra kaltas, ir pareiškus apgailestavimą prašyti malonės. – Visgi gailu, kad mes nepasirūpinom iš anksto kaltinamojo akto! Aš buvau Adolpui apie tai užsiminęs, bet jis taip nukalbėjo, kad būk vien tik nepamatuoti niekai surašyti! Klausimas, ar verta leisti pinigus advokatui samdyti, kad teismo sprendimas kasuoti? Ar ne geriau, sulaukus antros bylos užbaigimo, paduoti malonės prašymą. Žinoma, iš laikraščių sunku gauti tikrą įspūdį. – Ar buvai tu teisme? Ar buvo Kazimieras? Ar buvo Tatjana su vaikais? Ar mateisi su Adolpu po teismo? Ar nebuvai susėjęs su Tatjana? Ką ji mano? Ką darys? Kad Lietuvos viešoji nuomone yra piktai jerzinta Adolpo byla, tai matyti iš reportažų „Lietuvos žiniose“ ir net „Liet. aide“. – Kartais atrodo, kad ten yra ir asmeniškos neapykantos! Juog galima atskirti rimtą pasmerkimą ir pasibjaurėjimą šlykščiais darbais, nuo kokio tai pikto pasigėrėjimo!

Einant rusų įstatymais seniau, būdavo, kad už įvairius prasižengimus priteistos bausmės nebūdavo sudedamos (t. y. metų ar mėnesių skaičiai), bet nuteistasis turėdavo atlikti bausmę už smarkiausįjį nusikaltimą. Taigi man truputį nesuprantama, kodel Adolpo byloj galutina pabauda yra ne 8 metai, o 15. – Baisu pagalvoti ir sunku įsivaizduoti. Bet Adolpas ne mažas vaikas! Žinojo, ką darė; turėjo numatyti ir evantuales pasėkas savo pasielgimo. – Paprastai teismas veik niekuomet neskiria prokuroro reikalaujamos pabaudos! Čia irgi padaryta Adolpui išimtis! Žinoma, nieko kito nelieka, kaip skaitytis su įvykusia tikrenybe. – Daug baisiau pamatyti, kad jis būtų nekaltai taip smarkiai nubaustas ir neturėtų galimybės įrodyti savo nekaltybę. – Kaip ten nebūtų, man atrodo, kad mūsų, kaipo brolių, rūpesnis turi būt Adolpui visgi kuo galime ir kaip galime padėti, nes juog ir Vyriausybė, ir visa, galima sakyti, Lietuvos visuomenė jį jau pasmerkė ir nubaudė. Jeigu mes nepadėsime – tai kas gi bepadės? Juog jis visgi dar gyvas žmogus ir, nežiūrint į jo pasibjaurėtiną nusižengimą, – jis gali suprasti – padaryta begalinė kvailystė – ir gali pasitaisyti. Asmeniškai Adolpui, tiesa, gal ir nedaug galima padėti. Čia jau automatiniai veikia nepermaldaujami įstatymų nustatai. Sunkiųjų darbų kalėjimas – juog tai einant senais rusų įstatymais „katorga“. – Kiek atsimenu, nubaustieji katorgon nustodavo visų teisių: jų žmonos galėdavo skirtis. Ar tie nuostatai dabar nepakeisti? Kai mane buvo nuteisę įštrenti į Sibirą, aš tuomet buvau gerai susipažinęs ir su katorgininiųjų padėtimi. Man labai norėtųsi gauti nuostatus dabar veikiančiųjų įstatymų dėl nuteistųjų sunkiųjų darbų kalėjiman. Kur jie laikomi? Kaune ar kur kitur? Koks jų gyvenimo režimas? Kokį darbą jie privalo dirbti? Ar galima jiems parduoti iš laisvės maistą – ar pinigais ir kiek? Ar gauna jie ką nors skaityti: knygas, laikraščius? Ką Adolpas mano apie savo šeimyną? Būčiau tau labai dėkingas, jeigu tu mane painformuotum visais tais klausimais. –

Lauksiu iš Tavęs žinių. –
Rašyk. Broně ir aš siunčiame jums visiems mūsų geriausius linkėjimus.
Mano susirūpinimą del Adolpo likimo pranešk ir Kazimierui.

Brolis Juozapas

Tilžė, 1935 III 2“ (Juozapo Sruogos laiškas Baliui Sruogai, iš Tilžės – į Kauną, 1935-03-02, [rankraštis], in: *LLTI BR*, f. 53, b. 854, l. 1r-v, 2r-v).

[4] Adolfas Sruoga suklastotų pašto ženklų nespausdino savo turėtoje spaustuvėje „Ziedas“, nors tuo kaltintas:

„Mano įsitikinimu, suklastotieji ženklai buvo spausdinami paties Sruogos turimoje spaustuvėlėje: dėl to, kad toje spaustuvėlėje buvo rasta perforavimo mašinėlė, ir perforavimo skylučių storumas ir tankumas atitiko abi pašto ženklų laidas“ (Bernardas Gailius, *Pašto ženklų byla*, žr. Idem, in: Nusikaltimai „prie Smetonos“. Rezonansinių tarpukario Lietuvos baudžiamųjų bylų studija, Vilnius: Aidai, 2008, p. 50).

Falsifikatai spausdinti kitoje, Kauno apygardos teismo tyrėjų sąmoningai neišaiškintoje spaustuvėje, kurios savininkas ir teisėsaugos bendradarbis buvo Adolfo Sruogos kompanionas spaustuvininkas Joselis Margolinas. Jis anonimiškai pranešė Valstybės kontrolieriams apie slapta spausdinamus ir platinamus Lietuvos pašto ženklus – išdavė nusikaltimo bendrą. Nenustačius, kad „tiriami ženklai yra klastotės“ (Idem, in: *Ibid*., p. 54), Adolfas Sruoga galėjo išsisukti, todėl buvo ramus, nesijaudino ir nepanikavo. Priešingai, save gindamas, prirašė nemažai biurokratinių, bet logiškai pagrįstų raštų (pasiaiškinimų, prašymų, skundų) Teismui. Adolfas Sruoga tikėjosi būti išteisintas. Tačiau to nenorėjo patys pareigūnai, kurie pirmiausia siekė pridengti pranešėją. Todėl pasinaudojo dailininko Adomo Varno, pašto ženklų eksperto, autoritetu ir jo padaryta ekspertize, kurios užginčyti nuteistajam nepavyko. Joselis Margolinas, praėjus teismo procesui, bijodamas Adolfo Sruogos keršto, pabėgo iš Lietuvos į Palestiną (Idem, in: *Ibid*., p. 54).

[5] 1935 m. vasario 26 d. Kauno apygardos teismas pripažino Adolfą Sruogą kaltu dėl pašto ženklų padirbinėjimo, neteisėto prekiavimo jais, pasisavinant už juos gautus pinigus, ir valstybinių oficialių dokumentų klastojimo, todėl nuteisė Pašto valdybos direktorių 15 metų:

„Prokuroras palaiko kaltinimą ir prašo teismą kaltinam.[ajam] Adolfui Sruogai iš B.[audžiamojo] st.[atuto] 578 str.[aipsnio] 1 ir 2 d.[alies] skirti 8 metus sunk.[iųjų] darbų kalėjimo, iš B. st. 434 str. 3 d. šešerius metus grasos kalėjimo [grasos kalėjimas – speciali griežtojo režimo įstaiga, dažniausiai skiriama kaip alternatyva tremčiai arba sunkiesiems nusikaltimams] ir iš B. st. 667 str. 1 d. už raštų klaidinąą žinomai numeraciją, kadangi tie raštai nebuvo labai svarbūs, skirti du metu grasos kalėjimo ir einant B. st. 60-64 str. ir pritaikius Sruogai 65 str. didžiausią bausmę 8 m. sunk. darbų kalėjimo (iš B. st. 578 str.) pratęsti ir skirti Sruogai už visus nusikaltimus 15 metų sunkiųjų darbų kalėjimo. Sruoga nė vienu žodžiu nesiima palengvinti savo sąžinės, nė Teismo darbo, bet atkakliai ginasi ir verčia kaltę nekaltam žmogui [Valstybinės kontrolės vyr. revizoriui] [Juozui] Tomkui. Neprisipažindamas kaltu Sruoga sunkina ir kitą kaltinamųjį padėtį ir šiuo atveju reikia Sruogai padidinti bausmę“ [paryškinta mano, – NM] (prokuroro išvadas žr. *Kauno apygardos teismo baudžiamoji byla*, in: *LCVA*, f. 478, ap. 4, b. 8194, l. 430v, 431r).

[6] „Šeštąją Sruogos ir kitų bylos svarstymo dieną, šeštadienį, 10 val. prokuroras [Juozas] Brazinskas pradėjo kaltinamąją kalbą, kuri užtruko lygiai 2 valandas:

– Kai 1933 m. spaudoje pasirodė pirmosios žinios apie aferą pašto ženklais, visoje Lietuvoje sukilo pasipiktinimo audra. Visuomenė piktinosi, kad dideli valdininkai ilgus metus apgaudinėjo valstybės iždą, ergo visuomenę, pridarydami net iki 3 milijonų litų nuostolių. Pasipiktinimas buvo tuo labiau didelis, kad Lietuvą, kaip ir kitas valstybes, spaudžia ekonominė krizė. Kada vyriausybė deda pastangų rasti būdų tai krizei sušvelninti, čia keli asmenys valstybei pridirbo tokių didelių nuostolių. Aferos atgarsys nesiribojo Lietuvos sienomis. Užsieniuose, kur priprasta prie daug didesnio masto aferų ir kriminalinių skandalų, sukėlė sensaciją, kad išleisti falsifikuoti vertybės ženklai, neleisti apyvarton, bet laikyti uždaryti sandėlyje. Tai bene pirmas pasaulyje atsitikimas. Štai prieš teismą sėdi aukštas valdininkas, greta jo valdiniai. Svetimam, visos valstybės turtui pasisavinti jie naudojo nepaprastas priemones. Savo piktam darbui pasikvietė talkon mokslą, dailę ir techniką.

Kaip buvo nusikalsta? Prokuroras smulkmeniškai apžvelgia nusikaltimą nuo to laiko, kaip Sruoga pasiėmė saugoti pašto ženklų sandėlį. Visą laiką, sako prokuroras, buvo griežta pašto ženklų kontrolė tiek juos spausdinant, tiek atiduodant į sandėlį, išskiriant vieną momentą. Bermonto laikais, kada Raseiniai, būdami atskirti nuo kitų Lietuvos vietų, turėjo išleisti savo apskričiui pašto ženklus. Ženklai, apie kuriuos visą laiką kalbama šioje byloje, po 3 ir 5 litus, spausdinti 1923 metais, juos priėmė pats Sruoga ir pasirašė priėmimo akte. Daugiau tų ženklų nebuvo spausdinta. Taigi be jo žinios daugiau tų ženklų negalėjo paplisti, nes sandėlio raktai buvo tik pas jį. Sandėlį jis saugojo kaip šventovę. Tarnautojai stebėjosi, kad direktorius, turėdamas tiek daug kitų darbų, pats tvarko sandėlį net ir tada, kai Sruogai buvo paskirtas padėjėju inž. [Jokūbas] Silžys, sandėlio ir šiam neperdavė.

Kai prasidėjo nelegalus pašto ženklų platinimas, tikrų žinių byloje nėra. Bet daugelio liudytojų parodymu nustatyta, kad jau 1926 m. pradėta platinti Klaipėdoje. Tais pat metais Sruoga kreipėsi suklastotais raštais į vidaus reikalų ministeriją, išrūpindamas Vokietijos ženklų prekybininkui Arnoldui Ebeliui vizą įvažiuoti į Lietuvą. Ebelį Sruoga vadina neva rangovu, kuris pašto kursams pristato mokslo priemones. Deja, tai neįrodyta. Jis pašto valdybai nėra nieko pristatęs, greičiausia jis Sruogai yra pristatęs nelegalių pašto ženklų transportus.

Prokuroras plačiai išvardina, kas, kur ir kada nelegaliai pardavinėjo pašto ženklus. 1932 metais prasidėjo masinis nelegalus pašto ženklų pardavinėjimas, ypač išsiplėtė 1933 metais. Vis daugiau žmonių įsitraukia į tą nešvarų darbą. Prieinama išvados, kad visur nelegaliai platinti ženklai buvo gauti iš Sruogos. O kai kurie filatelistai gaudavo ženklų net paties Sruogos kabinete. Tik buvo prigrasinta apie tai niekam nesakyti. Artimi Sruogos bičiuliai, Ebelis ir dr. Willy, turėjo daug įvairių Lietuvos pašto ženklų. Iš Sruogos pašto ženklai Ebeliui į Vokietiją buvo gabenami ne po kelioliką ar kelis šimtus, bet dėžėmis. Vadinas, Sruoga jų turėjo didelius ištęklius. Tikrieji mūsų pašto ženklai dideliais kiekiais pasiekė užsienius ir iš ten grįždavo aplinkiniais keliais. Čia juos pardavinėjo žemiau nominalinės kainos.

Tai aferai kelią užkirsti daugiausia pasidarbavo revizorius [Kostas] Pupšys, konstatavęs, kad sandėlyje tikrų ženklų trūksta už 2. 860. 500 litų. Kilo įtarimas, iš kur tiek daug sandėlyje yra ženklų po 3 ir 5 litus, kurie spausdinti tik vieną kartą. Tą patį vakar patvirtino ir buhalterijos ekspertai, dėl kurių parodymų jokios abejonės nekėlė nė teisiamasis Sruoga. Valstybės iždui padaryta tokiai sumai nuostolių. Nėra abejonės, kad Sruogos „nuopelnas". Jis vertėsi įvairiais bizniais, kurie, kaip matėme iš liudytojų parodymų, nebuvo pelningi, tačiau dėl to Sruoga nesijaudino. Pas jį rasta brangi ženklų kolekcija, kuri žinovų vertinama apie 1 milijoną litų. Aišku, kad už ženklus Sruoga nėra mokėjęs nė vieno lito. Sruoga pasisakė neturįs jokio turto. Tikrai turto ir nematome. Bet statosi namus, o kiti savo turtus laiko užsieniuose, juos paverčia į įvairias brangenybes. Už šį nusikaltimą prokuroras Sruogai reikalauja iki 8 metų sunkiųjų darbų kalėjimo bausmės.

Antros atmainos ženklų pagaminimas ir sandėlin patekimas be Sruogos žinios nebuvo galimas, ypač kad tie ženklai nebuvo išleisti apyvarton. Netikrieji ženklai greičiausia gaminti Vokietijoje. Greičiausia su jų gaminimu ir pristatymu susijusios ir nuolatinės Ebelio kelionės į Kauną pas Sruogą. Kitų komercinių reikalų Ebelis su Sruoga neturėjo. Netikrieji ženklai kitam tikslui negalėjo būti spausdinami, nes juos leidžiant apyvarton būtų afera greitai iškilusi. Už šį nusikaltimą prokuroras Sruogai reikalauja bausmės iki 6 metų grasos kalėjimo.

Trečias Sruogos nusikaltimas, prokuroro žodžiais, tai dokumentų falsifikavimas ir klastojimas išrūpinant Ebeliui vizas. Už tą nusikaltimą reikalauja *2 metų sunkiųjų darbų kalėjimo*. Už visus gi tris nusikaltimus iš sudėties prokuroras Sruogai reikalauja 15 metų sunkiųjų darbų kalėjimo bausmės, nes teisiamasis, sako prokuroras, turėjo didelį pasitikėjimą, apdovanotas ordinais, naudojo padėtį piktam, nė vienu žodžiu, nė vienu mostu neprisipažinęs kaltu.

Augūnui, kuris pasidavė Sruogos įtakai ir vertė piktan darban savo valdinius, kurio kaltė įrodyta, prokuroras reikalauja 6 metų sunkiųjų darbų kalėjimo. Vasiliauskui ir Jurkšaičiui po 3 metus sunkiųjų darbų kalėjimo, *Šimanskiui*, kuris padarė žymiai mažesnį nusikaltimą ir kuris laiku prisipažino, apgailestavo ir net dalimi prisidėjo prie kitų nusikaltimo išaiškinimo, prokuroras reikalauja *1 metus paprasto kalėjimo*" ([Be autoriaus], „Prokuroro Brazinsko kalba", in: *Lietuvos aidas*, Kaunas, 1935-02-25, Nr. 46, p. 10).

[7] Adolfas Sruoga, įkalintas Kauno sunkiųjų darbų kalėjime, praėjus mėnesiui, parašė apeliacinį skundą dėl Kauno apygardos teismo priimto sprendimo (teismas neatsižvelgė į Adolfo Sruogos pasiūlytų liudytojų parodymus, atmetė nuteistojo prašymą padaryti pakartotinę pašto ženklų ekspertizę, pasitelkus ne vieną dailininką Adomą Varną, o daugiau tos srities ekspertų, atsisakė pasiremti panašia ankščiau nagrinėtos baudžiamosios bylos medžiaga):

„Apeliacijos skundas

Kauno apygardos teismo 1935 metų vasario 18/26 d. sprendimu esu nubaustas 15 metų s. d. kalėjimo, t. y. bausme, net įstatymų nenumatyta. Tuo tarpu negalima laikyti mano kaltė man inkriminuojamais nusikalstamaisiais darbais įrodyta esamais byloje daviniais ir štai dėl ko:

1) Apygardos teismas savo motyvuose neišžiūrėjęs visų mano ir man gynėjų pristatytų bylon įrodymų ir padarytų atsikirtimų. Visų pirma dėl bylos esminio klausimo, ar eksperto Varno prieita išvada dėl vadinamų dviejų atmainų 3 ir 5 litų vertės ženklų su bokštu ir bažnyčia piešinyje, gali būti padėta šios bylos pamatan, kaipo neabejotinas įrodymas, ar ne.

Liud. Mauša Veršvovskis, Margolino litografijos graveris, per šių metų vasario 19 dienos posėdį yra parodęs, kad darant nuo akmens originalinio darbo akmenį visi piešiniai gaunasi vienodi. Išeidamas iš šio savo esminio tvirtinimo, tas pats liudininkas į pastatytus jam mano gynėjų tolimesnius klausimus (kurie, deja, posėdžio protokolan liko neįtraukti), būtent, ar gali būti, kad tiesioji originalo linija viename piešinyje būtų tiesi, o kitame virstų kreivąja? Ar gali kreivoji linija tolimesniuose pervedimuose virsti tiesiąja? Ar gali vienoj vietoj linijos išnykti ir kitoj atsirasti? Ir ar gali piešinyje vaizduojami daiktai įgyti kitokias formas, darant iš originalo akmens ant darbo akmens pervedimus, pavyzd.: a) išnykti angui žymės, b) atsirasti naujų angų, c) nukrypti linijos į priešingas puses, d) nukrypstos linijos išsitiesti? – atsakė neigiamai.

Turint tai galvoje ir taip pat, kad 3 ir 5 litų vertės ženklai su bokštu ir bažnyčia piešinyje turėjo būti padaryti iš vieno akmens (ką pripažįsta ir ekspertas Varnas), tai čia kyla klausimas: kuo galima aiškinti, kad iš apžiūrėjimo 3 ir 5 litų vertės ženklų originalinių fotografijos nuotraukų (I t. lap. 275, voke), 5 ar 10 kartų padidintų ir pagaliau iš apžiūrėjimo specialiu tam tikslui pritaikintu įrankiu originalinius 3 ir 5 litų vertės ženklus, tai gaunasi toksai vaizdas (žiūr. pridedamą smulkų aptariamųjų vietų aprašymą ir specialų braižinį su aptariamųjų vietų atžymėjimais), iš kurio aiškėja, kad 10 vietų yra ryškūs skirtumai tarp vadinamosios pačios pirmos atmainos 3 ir 5 litų ženklų.

Taigi, čia tenka prieiti išvadą, kad vad. I atmainos ženklai yra atspausti ne nuo vieno akmens, bet nuo dviejų, iš kurių tik vienas (3 ar 5 litų vertės – tas klausimas, nėsant atatinkamos ekspertizės, liko neištirtas) atatinka esamą Lietuvos banke ir byloja pristatytą, kaip kaltės įrodymą, vienintelį akmenį.

Tuo tarpu vad. II atmainos 3 ir 5 litų vertės ženklai savo piešiniu atrodo vienodi (nes tų 10 vietų ryškių skirtumų tarp 3 ir 5 litų vertės ženklų piešinio, kurie yra vad. I atmainos ženkluose, ten nematyti).

Štai kodėl čion ir kyla klausimas, ar iš viso Varno ekspertizės tezė apie esimą 2 atmainų 3 ir 5 litų vertės ženklų su bažnyčia ir bokštu piešinyje yra pagrįsta ir teisinga. Pastaruoju atveju iš karto kyla klausimas, kokie ženklai gali būti laikomi tikraisiais: ar vadinamieji pirmos atmainos, kurie spausti iš dviejų atskirų akmenų, iš kurių (reiškia: akmenų) tik vienas liko Lietuvos banke, ar vad. antrosios atmainos, kurie atspausti iš vieno akmens, kurio (reiškia: akmens) originalo taip pat nėra, neliko.

Esant tokiems abejojimams ir ypač iškilus aikštėn per graverio Veršvovskio parodymus virš nurodytai naujai aplinkybei, mano prašymas padaryti naują ekspertizą, kviečiant šalia p. Varno ir kitus specialistus šioj srity, turėjo būti Apygardos teismo patenkintas ir Apygardos teismas, neteisėtai atmetęs šį prašymą, ne tik yra nusižengęs B. proc. įst. 692 str., bet ir tuo savo nutarimu atėmė iš manęs galimumą įrodyti mano atsikirtimus ir išaiškinti visas bylos aplinkybes.

2) Apygardos teismas taip pat nėra išsižiūrėjęs ir kitų bylos svarbių aplinkybių. Vadinasi, nebuvo apsvarstyti daviniai iš Dobrovolskio – Petronio baudžiamosios bylos davinių, ir iš to, kad Valstybės kontrolės atstovai atsisakydavo pasirašyti kai kuriuos aktus. Iš viso to eina išvada, kad nurodytuose aktuose, kuriais Apyg. teismas remiasi savo motyvuose, kaipo neabejotinų įrodymų, pažymėti skaičiai ženklų nėra tikslūs, juose yra klaidų ir jais remtis negalima, ypač kas liečia tam tikrų verčių ženklų faktišką priėmimą sandėlin, nes dėl betvarkės Margolino litografijoj buvo žiūrėta, kad priėmimo aktų skaičiai atitiktų bendrą išspausdintų ženklų sumą, bet ne rūšių.

3) Apygardos teismas taip pat nėra apsvarstęs visą eilę liudininkų parodymų, kuriais griaunamos kai kurios kaltinimo tezės, k. a. dėl ženklų atskaitomybės rūšimis panaikinimo (kieno iniciatyva tai įvyko), dėl sandėlio perdavimo sunkumų, dėl mano medžiaginės būklės ir dalyvavimo „Naujo žodžio" b-vės ir „Žodžio" akc. b-vės bei cinkografijos „Žiedas" reikaluose ir t. t. Visa tai liko teismo motyvuose nepaliesta, tuo tarpu kai šiais daviniais buvo remtasi kaltinimo tezei įrodyti.

Pasiremdamas virš išdėstytu prašau Apeliacinius rūmus (rezervuodamas teisę duoti papildą. paaiškinimų dėl liud. parodymų ir kitų aplinkybių):

1) padaryti naują ekspertizę dėl vad. abiejų atmainų 3 ir 5 litų vertės ženklų su bažnyčia ir bokštu piešinyje, kviečiant ekspertais „Spindulio" ar kitų litografijų šios srities specialistus, dalyvaujant dailininkui [Viliui] Jomantui.

2) Kadangi mano kaltė inkriminuojamais man trijais nusikalstamaisiais darbais nėra įrodyta – Kauno apygardos teismo 1935-II-18/26 d. sprendimą panaikinti ir mane išteisinti.

Adolfas Sruoga

Kaunas, 1935-IV-11 d.

Priedai:
1) 3 ir 5 litų vertės ženklų aptariamųjų vietų aprašymas.
2) 3 ir 5 litų vertės ženklų aptariamųjų vietų braižinys su tų vietų pažymėjimais.
3) Pirmos atmainos 5 litų vertės ženklo fotonuotrauka, penkis sykius padidinta, padaryta Apyg. teis. [K.] Kazlausko užsakymu.
4) Pirmos atmainos 3 litų vertės ženklo fotonuotrauka, penkis sykius padidinta, padaryta Apyg. teis. T. Kazlausko užsakymu.
5) Antros atmainos 5 litų vertės ženklo fotonuotrauka, penkis sykius padidinta, padaryta Apyg. t. [K.] Kazlausko užsakymu.
6) Antros atmainos 3 litų vertės ženklo fotonuotrauka, penkis sykius padidinta, padaryta Apyg. t. [K.] Kazlausko užsakymu."

(Adolfas Sruoga, „Apeliacijos skundas" [ir priedas], Kaunas, 1935-04-11, [pasirašytas mašinraštis], *žr. KATBB, in: LCVA*, f. 478, ap. 4, b. 8194, l. 497–499r–v)

Adolfas Sruoga kitą mėnesį apeliacijos skundą dar papildė:

„Papildymas prie apeliacijos skundo

Papildomai prie mano apeliacijos skundo turiu garbės prašyti Apeliacinius rūmus šaukti bylos aplinkybėms išaiškinti poną BENEDIKTĄ TAMOŠEVIČIŲ, gyv. Kaune, Aleksoto g-vė 6 Nr. Šio liudytojo parodymai nebuvo pilnumoje įtraukti į Apygardos teismo posėdžio protokolą (nepaisant mano prašymo tą protokolo dalį ištaisyti) ir turi didelės svarbos bylai.

Liudytojas Tamoševičius parodys dėl pašto ženklų sandėlio perdavimo aplinkybių, būtent, kad, man tapus Pašto valdybos direktorium, iš karto visai neturėjau padėjėjo (apie metus), po to buvo padėjėju paskirtas p. [Balys] Sližys, bet tiktai kaipo laikinasis, nes jis ketino pereiti į Plento valdybos žinybą (vėliau ir perėjo į Plento v-bą). Kada [Vladas] Pauliukonis buvo paskirtas padėjėju, tai buvo pradėti paruošiamieji darbai naujų pašto rūmų statybai ir dėl to klausimas dėl ženklų sandėlio perdavimo buvo atidėtas iki naujų rūmų pastatymo. Pastačius naujus rūmus, tai sandėlis buvo tuojau perduotas. Tačiau iki to laiko, nepaisant visų mano darytų pastangų, negalėjau pašto ženklų sandėlio perduoti.

Adolfas Sruoga

Kaunas, 1935-V-29 dieną."

(Adolfo Sruogos raštas Apeliacniams rūmams. Papildymas prie apeliacijos skundo, Kaunas, 1935-05-29, [pasirašytas mašinraštis], *žr. KATBB, in: LCVA*, f. 478, ap. 4, b. 8194, l. 530r)

Vėliau Adolfas Sruoga ankstesnį skundą dar kartą pildė:

„Savo skundą iš 1935 m. IV mėn. 14 d. prieš Kauno apygardos teismo sprendimą noriu papildyti sekančiu:

1. Sprendimo 8 ir 9 pusl. kalbama apie tvarką, ženklų spausdinimą [Joselio] Margolino litografijoje 1923 m. ir apie ženklų perdavimo sandėliui tvarką. Ta tvarka nurodytuose puslapiuose buvo įvesta, kai ženklų spausdinimas buvo perkeltas į Valstybinę spaustuvę, kuomet ten buvo įkurtas litografijos skyrius; pas Margoliną ženklų spausdinimo komisija jokio darbo žurnalo nevedė, nes tokio žurnalo – dienyno nebuvo nei Paštų valdyboje, nei Valstybės kontrolėje ir prie bylos jo visai nėra. Toksai darbo žurnalas buvo, rodosi, įvestas tik 1925 ar [19]26 metais.

Kokia buvo tvarka pas Margoliną 1923 m. ženklų spausdinimo, matoma iš ištraukų, pridėtų prie šios bylos – „[Kazio] Petronio – [Prano] Dobrovolskio baudžiamos bylos", kuri buvo kilusi tik delei tos tvarkos, kokia buvo tuomet, iš tų sąlygų, kokių buvo litografijoje Margolino 1923 m., kad ženklų komisijos spausdinimo atstovai galėdavo vienas kitam nematant ir be kito sutikimo imti, savintis ir t. t. Sandėlių popieriui jokių atskirų nebuvo. Ženklai buvo laikomi spintose su tokais plyšiais, kad ranką įkišus galima iš ten ženklus imti. Tą visą matyt iš tų prieda.

Toliaus tuose puslapiuose sakoma, kad ženklus prieš juos perduodant sandėlin tikrindavo dar atskira komisija, bet tas neatitinka tikrenybę. 1923 m. tokios komisijos visai dar nebuvo, o buvo sudaroma vėliaus. Tuo įsitikinti galima iš aktų ženklų spausdinimo komisijos, kuriuose, jei buvo komisijos, pasirašydavo. Gi spausdinimo 3 ir 5 lit. ženklų aktuose jokios komisijos parašų nėra. – Tas matyt iš pridėtų prie bylos aktų.

Nė vienas nurodytų liudytojų – [Valerijono] Miliausko, [Broniaus] Kunčiaus, [Ievos] Longytės, [Aldonos] Šnapštytės ir Grokuvienės – 1923 m. ženklų netikrino, jų parašų aktuose nėra. Be to, ne kurie iš tų liudininkų, kaip pav. Šnapštytė, – buvo priimti tarnauti Pašto valdyboje 1930 m., ne kurie kiek anksčiau, tai, kaip ženklai buvo perduodami sandėlin, visai žinoti negali. Tie liudininkai pasakojo apie tvarką, kuri buvo, kuomet jiems prie ženklų teko dirbti, t. y. juos tikrinti, skaičiuoti ir t. t. Kai kurie liudininkai jau buvo ir 1923 m., bet jie, kas buvo 12 metų atgal, galėjo ir užmiršti, ir prisiminė tik tą tvarką, kuri buvo jau paskutiniais metais. Visą tą galima nustatyti tik iš pačių aktų. Liudininkų Tamoševičiaus, [Jono] Anelliūno ir kt. buvo rodyta, kad kuomet tie ženklai buvo spausdinami Kaune, aš buvau Kaipėdoje, perminėjau iš Direktorijos pašto telegrafo ir telefonų įstaigos. Kuomet tie ženklai reikalinga buvo siuntinėti įstaigoms, jie buvo imami iš ženklų spausdinimo komisijų; tai komisijai ekspedicija išduodavo laikinus raštelius – pažymėjimus, tuose rašteliuose kartais žymėdavo metus, kartais tik sumą, ir paskui tik sudarydavo aktų, kuriuos aš ir pasirašydavau. Kartais tie laikinieji rašteliai – pažymėjimai ženklų spausdinimo komisijoje visai ir dingdavo.

Kad taip būdavo, aiškiai liudija aktas Nr. 22260 iš 1923-V mėn. 25 d. Valstybės kontrolės atstovų p. [Prano-Vytauto] Lastausko ir [Balio] Rožanskio, dariusių ženklų patikrinimą 1923 m. V mėn. 25 d., nuorašas šioje byloje.

Esant tokiai tvarkai ženklų platinimo, pradžioje 1923 m., perdavimo sandėlin sustatinėjimo aktų ir įvyko klaidų, būtent – viemų ženklų aktuose buvo įrašyta daugiau, kitų – mažiau ir tokiu būdu susidarė vienų ženklų perteklius, kitų trūkumas.

2. Sprendime nuo 9 iki 19 pusl. išdėstoma p. Varno ekspertiza. P. Varnas ženklus su bažnyčios bokštais 3 ir 5 lit. dalina į dvi grupes: 1 – kurių originalinis akmuo yra Lietuvos banke, vadina tikra atmaina, arba tikraisiais, 2 – kurių originalinio akmens Lietuvos banke nėra, – netikrais, padirbtais.

Delei originalinių akmenų laikymo Lietuvos banke šioje byloje yra raštas Pašto valdybos su parašais direktoriaus [Prano] Stanaičio ir Pašto tarnybos viršininko p. Aneliūno, kuriame jie rašo, kad originaliniai akmenys paliekami ir saugojami tik tų ženklų, kuriuos ateityj dar manome spausdinti.

Tų ženklų, kaip pav. įvairių jubiliejinių (Vyt. Didžiojo ir kt.) ir kurių kartoti nemanoma, originaliniai akmenys nėra saugojami ir baigus spausdinimo darbą drauge su visais kitais akmenimis nušlifuojami. Tas raštas Paštų valdybos rašytas 1933 ar 1934 m. Aišku, kad į originalinius akmenis iš 1923 m. buvo žiūrima ne kitaip. Šiame atvejuje ženklų spausdinimo komisija palikdama tik vieną originalą 3 ar 5 lt. manė, kad savo darbą atliko tinkamai, nes jeigu būtų reikalo tų ženklų pakartoti, tai užtektų vieno originalo, visai nėra reikalo dar ir saugoti kitus originalus.

1923 m. jokių įstatymų, taisyklių bei paredymų, kad ženklų, kurie tik bus spausdinami, būtų paliekami originaliniai akmenys ir atiduodami Lietuvos bankui saugojimui – nebuvo, ir iš pačios bylos – to nematyt. Dabar gi p. Varnas konstatuoja, kad jei originalinio akmens Lietuvos banke nėra, reiškia, kad ženklai padirbti.

Einant Pašto valdybos nutarimais iš 1923 m., kurie matomi iš anksčiau minėto Pašto valdybos rašto delei laikymo originalinių akmenų galėjo ir visai nebūti tokio antrojo akmens.

Iš to paties Valdybos rašto matyt, kad, pav., Vyt. Didžiojo jubiliejinių ženklų 1930 m. laidos originaliniai akmenys visi nušlifuoti ir jų Lietuvos banke nėra. Kad su tokiu Pašto valdybos nusistatymu sutiko ir Valstybės kontrolė, matoma jau iš to, kad 1930 m. nušlifuojant Vyt. Didžiojo jubiliejinių ženklų originalinius akmenis dalyvavo ir valstybės kontrolės atstovai, ir ji prieš originalinių akmenų nušlifavimą neprotestavo ir nepareiškė savo atskirų nuomonių. Samprotauta, rodos, buvo taip, kad jeigu kuomet nors dar tektų švęsti Vyt. Didžiojo jubiliejų, kadangi greitu laiku to nebus, tai Lietuvoje pašto ženklų spausdinimui bus daug tobulesnės priemonės; jeigu nebus dar plieno graviūros būdo, tai jau bent bus gilioji spauda – „tiefdruck" ar kas nors kita, bet jau litografijos būdu, žinoma, neteks spausdinti. Reiškia, esamais originaliniais akmenimis vis tiek neteks naudotis, todėl komisija, šlifuodama visus darbo akmenis, nušlifavo ir originalius. Manau, kad ir p. Varnas 1930 metais su tuo sutiko, nes p. Varnas buvo apsiėmęs visos tos laidos spausdinimo prižiūrėjimą, už ką jam ir buvo sumokėta 6000 litų. Reiškia, be sutikimo p. Varno ir šie originaliniai akmenys negalėjo būti nušalinti.

Jeigu p. Varnas 1930 m. būtų buvęs kitos nuomonės, tai ir šių originalinių akmenų nušlifuoti nebūtų davęs. Einant dabartiniu p. Varno samprotavimu, kad jeigu dabar nėra Lietuvos banke Vytauto Didž. ženklų laidos originalinių akmenų, tai ši visa laida yra netikra, padirbta. Dabar gal p. Varnas to gal nesakytų, nes praėjo dar tik penki metai, bet praėjus 10–15 metų, būtų galima laukti visai kitokių išvadų. Visai jau nekalbant apie tai, kad galėjo būti per klaidą nušlifuoti, galėjo komisijos nariai vienas kitam šposus bei provokacijas darydami nušlifuoti, kaip tai buvo daroma su ženklais, kuomet vienas komisijos narys nešė ženklus į savo butą, kišė kitam atstovui į kišenę, kaip tas matoma iš išrašų bylos Petronio ir Dobrovolskio, kurie prie šios bylos yra prijungti. Be to, matoma iš apžiūrėjimo protokolo, kuris yra prijungtas prie bylos (rodos, byl. lap. 31-272), kad tas originalinis akmuo buvo kelis kartus imamas iš Lietuvos banko ir ten atgal dedamas įvairių komisijų sąstatų ir įvairiais laikais, visai nekonstatuojant, kokiame stovyje akmuo buvo paimtas iš Lietuvos banko ir kokiame stovyje būdavo atgal įdedamas. Iš to protokolo taipogi matoma, kad tas akmuo į Lietuvos banką pirmą kartą buvo padėtas tik 1924 m. sausio mėn. 7 d., tuo tarpu, kai iš aktų ženklų perdavimo į sandėlį matoma, kad to akmens pagaminti ženklai buvo perduoti jau sandėlin sausio mėn. 1923 m. Reiškia, šio akmens beveik ištisus metus buvo [būta] p. Margolino litografijoje. Kokios buvo Margolino patalpos ir kaip ten buvo saugojamas popieris, ženklai ir akmenys, matome iš tos pačios bylos Dobrovolskio – Petronio, prie šios bylos prijungtos. Laike tų metų prie tokių darbo sąlygų, kokių buvo 1923 m. Margolino litografijoje, galėjo originalo ir visai nebelikti.

Atrodo, kad turint omenyj visą virš išdėstytą delei originalinio akmens Lietuvos banke nebuvimą, visai negalima daryti tų išvadų, kurias p. Varnas daro.

Beveik p. Varno visa ekspertiza rėmėsi tiksliais matavimais ir skirtumas, randamas daugumoje dešimtosiose dalyse milimetrų. Galima būtų manyti, kad p. Varnas visus tuos matavimus atliko tiksliausiai, jokių klaidų nepridarė, reiškia, visos jo išvados yra teisingos. Kad spręsti apie visus jo matavimus, reikėtų, žinoma, juos patikrinti. Bet savo keliu turime daleisti, kad p. Varnas taip pat yra gi mirtingas asmuo, kaip visi kiti, ir, reiškė, galėjo padaryti išmieruose klaidų ir gauti klaidinųj rezultatų, tuomet, žinoma, ir jo išvados klaidingos. Jeigu smulkesnių klaidų sudarant ekspertizos patikrinimą negalima pastebėti, tai bent ne kurios stambios pagrindinės klaidos aiškiai visiems metasi j akis:

Pavyzdž., p. Varnas savo ekspertizos 5 pusl. sako:

„17. Projektinis akmuo, kuriame išpiešiamas arba išgraviruojamas ženklo piešinys didelio formato (4–5-6 kart didesnio, kaip spausdinamojo ženklo formatas), iš jo, mechaniškai sumažinant, gaunamas piešinys originaliniame akmenyje."

Čia p. Varnas nustato, kaip dabar yra paruošiami originaliniai akmenys „Spindulio" b-vėje, kur yra mechaniški sumažinimo prietaisai.

P. Margolino litografijoje nei 1923, nei 1933 m. dar nebuvo mechaniškų sumažinimo įrengimų bei prietaisų, ką galima patikrinti, todėl originaliniai akmenys 1,23 m. Margolino litografijoje buvo gaminami visai kitokiu būdu. Ženklo projektas Margolino litografijoje niekuomet nebuvo akmenyj piešiamas ar graviruojamas didelio formato (4–5-6 kart didesnio), kaip spausdinimo ženklo formatas.

1923 m. Margolino litografijoje originalinis akmuo visai kitokiu būdu buvo gaminamas, būtent iš ženklo projekto buvo daroma fotografija normalio ženklo didumo, neturint įmonėje mechaniškų sumažinimo priemonių, kitaip ir negalėjo būti daroma. Jeigu taip būtų buvę, kaip p. Varnas manė, tai yra, iš didelio mechaniškai sumažinant, tai jei ir vienas originalinis akmuo ir būtų sugadintas, tai gaminant jį iš naujo mechaniku būdu, būtų gaunamas ir antras originalinis visai toks pat, kaip ir pirmas, kadangi pas p. Margoliną tokio mechaniško įrengimo nebuvo, ženklai 4–5-6 kart didesni akmenyj nebuvo gaminami, tai, pirmam originalui susigadinus, arba per klaidą jį nušlifavus, graveris ne mechaniškų būdu, bet ranka, gamindamas kitą originalinį akmenį, ir padarė šiokių tokių skirtumų. Tuo tiktai ir galima išaiškinti, kad tarp vienų ir kitų, darytų to paties graverio, yra šiokių tokių skirtumų.

Nors liud. [Mauša] Veršvovskis sako, kad jisai darė tiktai vieną originalinį akmenį, tai, turint galvoje, kad tas jau buvo 12 metų atgal, ir galėjo užmiršti, kiek jam teko originalinių akmenų daryti, ypač kad padarymui tokio originalinio akmens reikalinga 2–3 valand. laiko.

Jei p. Varnas nebūtų padaręs tos pagrindinės klaidos delei gaminimo originalinio akmens, su kuriuo paskui tampriai sueina ir visi kiti tolimesni ženklų gaminimo darbai, tai galbūt patsai p. Varnas būtų priėjęs prie visai kitos išvados. Kad ženklus studijuojant, apžiūrinėjant įvyksta labai stambių klaidų, kuomet juos studijuoja ne tik vienas asmuo, bet net ir visas kolektyvas, aiškiai rodo sekantys faktai.

Prie šios bylos yra pridėtas protokolas (I t. byloje 21 pusl.) 1, 3 ir 5 litų bažnyčios bokštais ženklų apžiūrėjimas. Tą apžiūrėjimą darė:

1. p. [Juozas] Tomkus, Valst. kontrolės susisiekimo rev. departamento paštų skyr. viršininkas.
2. Aneliūnas – Pašto tarnybos viršininkas.
3. [Antanas] Orantas – Pašto atskaitomybės viršininkas.
4. Dar vienas Valst. kontrolės revizorius.
5. Du Pašto valdybos valdininkai.

Ši didelė komisija apžiūrėjo visus esamus sandėlyje ženklus 1, 3 ir 5 lit. su bažnyčios bokštais ir rado, kad šie visi ženklai yra atspausdinti ant „paprasto be vandens ženklų popierio". Kaip matoma iš sąstato komisijos, ji yra rimta iš aukštų valstybės kontrolės ir paštų valdybos valdininkų – reiškia, darbą dirbo rimtai.

Sužinojęs, kad ši rimta komisija padarė rimtą klaidą, pirmiausiu žygiu [siekiau], kad būtų sudaryta nauja komisija, kuri dar kartą patikrintų tuos pačius ženklus, ar iš tikro šie visi ženklai yra atspausdinti ant paprasto be vandens ženklų popierio. Kokie tie mano žygiai, buvo matoma iš pridėto prie šios bylos susirašinėjimo, kad teko net prašyti šiame reikale p. Susisiekimo Ministerio ir Kauno Prokuroro intervencijos, kad būtų aitaisyta padaryta klaida. Po didelių manų pastangų buvo sudaryta nauja komisija iš tų pačių asmenų ir dar papildyta keletu naujų asmenų. To naujo apžiūrėjimo tų pačių ženklų protokolas, kuris pridėtas prie šios baud. bylos lap. 6. Tame protokole ši komisija rašo: „visi ženklai 1, 3, 5 lit. atspausdinti ant popierio su vandens ženklais".

Paėmus šių ženklų lapą ir pažiūrėjus į šviesą visi vandens ženklai aiškiai yra matomi, bet visgi pirmą kartą į juos žiūrint 6–7 asmenys tų vandens ženklų nematė.

Kai ir tie patys asmenys tuos ženklus žiūrėjo atidžiau, tai jau pamatė vandeninius ženklus popieryje, reiškia, kuomet jiems jų klaida buvo nurodyta, tai jie savo klaidą pamatė. Jei kolekyvo komisija ženklus apžiūrint darė tokių stambių klaidų, tai manau, kad vienas asmuo p. Varnas taipogi galėjo pridaryti klaidų ir gauti neteisingų rezultatų ir padaryti klaidingas išvadas, todėl ir visą laiką prašiau ir prašau, kad būtų padaryta papildoma ekspertizė, nes jeigu komisijos suklysta, tai vienas žmogus, be abejo, gali suklysti. Kadangi naujos ekspertizos nebuvo leista daryti, tai tenka pažymėti, kad tuos ženklus charakterizuoja ir apibrėžia kitos komisijos, kurios tuos ženklus tyrinėjo.

Ženklai 1, 3 ir 5 lit. su bažnyčios bokštu dar buvo apžiūrėti įvairiose pašto įstaigose, įvairių komisijų, dalyvaujant atstovui Valstybės kontrolės. Protokolai šių komisijų yra pridėti prie šios bylos [...]. Reiškia, tuose ženkluose, kuriuos p. Varnas [laike] pirmąja atmaina ir tarpe kurių jokių skirtumų neranda, komisijos gi apžiūrinėdamos randa įvairių [vairiausių spalvų, antspalvių, įvairaus popierio antspalvio ir net įvairių išmerių. Tą visa matyt iš pridėtos prie bylos lentelės [...].

Popierį p. Varnas I atmainos nustato vienodą, tuo tarpu, kai komisijos rado 3 rūšių, būtent: 1) šviesiai pilką, 2) šviesiai geltvą, 3) šviesiai rudą. Kodėl buvo popieris ne visai vienodas ir dažai gavosi įvairių antspalvių, lengva išaiškinti prisiminus, kad šie ženklai buvo atspausdinti 1923 m. pradžioje, kuomet negalima buvo gauti nei visai gero vienodo popieriaus, nei vienodų dažų. Tos visos prekės tuomet buvo gaunamos iš Vokietijos, kuri inflacijos laikais geresnių prekių ir neturėjo bei neeksportavo.

Negalima sakyti, kad tos visos komisijos klydo ir neteisingai sudarė protokolus, tuo tarpu p. Varnas neklaidingas ir klaidų nepadarė. Atrodo, kad nėra jokio pamato visiems kitiems įvairių komisijų nariams netikėti ir tikėti vien tik p. Varnui.

Liud. Veršovskis, Margolino graveris, Teisme parodė, kad ženklai, padaryti iš vieno ir to paties originalinio akmens, visuomet bus visai vienodi, visos linijos, visi taškai, kampai kreivosios bus visuose ženkluose lygiai tokios pat, kaip ir originaliniame akmenyje.

P. Varnas savo ekspertizoje sako, kad ženklai pirmosios atmainos 3 ir 5 lit. vertės, taip vadinamieji tikrieji, yra pagaminti nuo vienoir to paties originalinio akmens, reiškia, pešiniuose neturi būti jokių skirtumų.

Iš patiektų man p. Teisėjo Kazlausko fotografinių nuotraukų aiškiai matomi piešiniuose skirtumai tarp 3 ir 5 lit. pirmosios atmainos. Skirtumai piešiniuose dar aiškiau matosi tų fotografinių nuotraukų padidinimuose, kuriuos aš pridėjau prie pirmojo mano skundo, kur aš nurodžiau ir stambesnius skirtumus. Tų skirtumų yra tiek daug ir tie skirtumai tokie dideli ir aiškūs, kad daranti ženklus 3 ir 5 lit. nuo to paties originalinio akmens jokiu būdu negalėjo susidaryti. Tas samprotavimas visai atitinka parodymams graverio Veršvovskio, kad nuo originalinio akmens pagaminti ženklai negali piešinyje turėti jokių skirtumų.

Iš to viso aišku, kad ženklams 3 ir 5 lt. pirmosios atmainos (taip vadinamųjų tikrųjų) buvo pagamintas ne vienas originalinis akmuo, bet buvo pagaminti 2 originaliniai akmenys, vienas delei 3 litų, kitas gi del 5 litų. Lietuvos banke rastas tiktai vienas originalinis akmuo, reiškia, kad ir pirmos atmainos taipogi nėra vieno originalinio akmens. P. Ekspertas matomai neganėtinai įsigilinęs, nenustatė, kad I atmainos ženklai gaminti ne iš vieno originalinio akmens, bet iš 2-jų, todėl tiktai nenustatė, kokio originalinio akmens dar trūksta ir I-jai atmainai – ar būtent 3 lit., ar 5-ių.

Liud. Veršvovskio parodymas, kad padarė tiktai vieną originalinį akmenį, matomai, kas prieš 12 metų užmiršo, nes taip vadinamai I-jai atmainai jam teko daryti ne mažiau 2 originalinių akmenų ir taip vadinamai 2-jai atmainai jam teko daryti trečio originalinio akmens. Nes kitaip išeitų, kad yra netikri ženklai ne tik II atmainos, bet I-os, tuo tarpu neišaiškinta, tik kurios vertės ženklai originalinio akmens – 3 ar 5 lt. Taip galvojant išeitų, kad vienos vertės 3 arba 5 lt. ženklų su bažnyt. bokštu tikrų visai nebuvo. Visa eilė liudininkų parodo, prisimena, kad Margolino litografijoje 3 ir 5 lit. vertės ženklai su bažnyčios bokštu buvo spausdinami nuo vieno ir to paties originalinio akmens kaip tik ir yra atspausdinti tiktai taip vadinami II atmainos netikri ženklai, nes I atmainos, kaip aiškiai matoma iš padidintų fotografinių nuotraukų, yra atspausdinti ne nuo vieno originalinio akmens, bet nuo dviejų originalinių akmenų, t. y. I atmainos ženklų 3 lt. buvo pagamintas vienas originalinis akmuo, 5 lit. kitas originalinis akmuo.

Reiškia, apie gaminimą II atmainos ženklų liudininkai atsimena, kad šie ženklai buvo, kaip tiktai spausdinami Margolino litografijoje 1923 m. pradžioje. Procesas spausdinimo ženklų su bažnyčios bokštu matomai buvo toksai.

Pagaminus pirmuosius ženklus 3 ir 5 lit., byloje vadinamus II atmainos, priimant juos į sandėlį, pasirodė, kad tų ženklų tarpe yra labai daug netinkamų, kaip tai blogai suportinuotų, blogai suplyšusių, suteršta ir t. t. Komisija atidavimui į sandėlį turėjo parašus jam ir aktus, bet kadangi visus ženklus į sandėlį negalima buvo priimti delei jų gamybos, blogos kokybės, tai tų ženklų dalis tik buvo priimta į sandėlį, aktą komisija pasiliko pas save (kadangi viso kiekio pagal aktą negalėjo atiduoti). Kaipo pakvitavimą komisijai už tuos ženklus buvo duoti laikini rašteliai. Šių ženklų papildymą komisija turėjo spausdinti iš naujo. Kadangi toksai naujas ženklų spausdinimas nebuvo numatytas, tai kai pradėjo spausdinti, tai pirmutinio originalinio akmens jau nebebuvo. Teko pagaminti naujas originalinis akmuo. Atspausdinus vienos vertės reikalingą kiekį paaiškėjo, kad reikalinga spausdinti dar ir kitų vertės ženklų. Pasirodė, kad ir paskutinei kupiūrai buvo pagamintas naujas originalinis akmuo.

Delei graverio Veršvovskio tvirtinimo, kad jisai tik vienus ženklus prisimena, o delei kitų sako, kad „netikri – padirbti", tai galima tuo paaiškinti, kad jam jau tuo metu buvo žinomi gandai apie netikrus ženklus su bažnyčios bokštu, tai jisai bijodamas prisipažinti, kad abeji ženklai jo darbo, nes galėjo būti jisai įtartas, kaipo autorius netikrų ženklų, pasirinko ženklų delei kuriuo jisai mažiau abejojo, nes paskutinis darbas visuomet geriau pasilieka galvoje ir atmintyje.

Ta aplinkybė, kad Lietuvos banke paliktas tik vienas akmuo – originalinis, kai jų buvo pagaminti net trys, nesudaro pagrindo galvoti, kad tie ženklai, kurių akmenys nebuvo palikti Lietuvos banke, yra netikri.

Pagaminti nauji ženklai vietoje neprėimtų į sandėlį, taip vadinamos pirmos atmainos, kurie faktinai buvo pagaminti vėliaus, buvo parduoti pilname kiekyje, kiek buvo nurodyta aktuose.

Apie pirmutinius ženklus, taip vadinamus II atmainos, kurie faktinai buvo atspausdinti pirmiau ir atiduoti į sandėlį sulig raštelių-pakvitavimų, tuo momentu buvo užmiršta.

Tas atsitiko todėl, kad tuo laiku įvyko nesusipratimų tarp komisijos narių Dobrovolskio – Petronio (ištrauka jų bylos yra pridėta prie šios bylos. –
Adolfas Sruoga"

(Adolfo Sruogos raštas Apeliaciniams rūmams. Papildymas prie apeliacijos skundo, Kaunas, 1935-10-17, [pasirašytas mašinraštis], *žr. KATBB, in: LCVA*, f. 478, ap. 4, b. 8194, l. 530r)

1935-09-19 Apeliacinių rūmų tvarkom. posėdyje nutarta: „Ad. Sruogos prašyma pakartoti, ekspertizę atmesti, nes nėra pagrindo kartoti ekspertizos" (*KATBB*, in: *LCVA*, f. 478, ap. 4, b. 8194, l. 499r).

1935-10-08 nutarta: „Adolfo Sruogos prašomų liudytojų nešaukti, nes jų parodymai bylai neturi reikšmės" (Idem, in: *Ibid*., p. 500v).

[8] Simonas Beliackinas (1874–1944) – teisininkas, 1935 m. advokatas Kaune. Jis kartu su kitu garsiu teisininku Giršu Rutenbergu (1901–1941) Pašto ženklų byloje gynė Adolfą Sruogą.

„Toliau kalbėjo teisiamojo Sruogos gynėjas advok. *Bieliackinas*, kuris ilgoje, pilnoje jumoro kalboje išvedžiojo, kad Sruogai nesą galima taikyti bausmę iš sudėties, kokios reikalauja prokuroras. Sruoga pats buvęs kitų įtakoje, o ne kitus laikęs savo įtakoje, nes buvęs silpno būdo žmogus. Pagal įstatymus nė vienas valdininkas neprivalo, nors viršininkai ir reikalautų, daryti nusikaltimą, todėl už kitų veiksmus Sruogos nesą galima kaltinti. Dėl ženklų spausdinimo Bieliackinas teigia, kad pas [Joselį] Margoliną nebuvęs idealus spausdinimas ir prileidžia, kad ten galėję būti įvairių nesusipratimų. Sruoga buvęs užimtas darbais, visais pasitikėjęs, tai ir sandėlyje galėję be jo žinios kas nors tą nesusipratimą padaryti. Gynėjas prileidžia, kad sandėlyje trūko ženklų tik už 40. 000 litų. Priskaito Sruogai nuopelnų ir prašo jį išteisinti. Po to dar kalbėjo antras Sruogos gynėjas adv. Rutenbergas“ ([Be autoriaus], „Prokuroro Brazinsko kalba“, in: Lietuvos aidas, Kaunas, 1935-02-25, Nr. 46, p. 10).

Adolfo Sruogos advokatas Simonas Beliackinas, gynęs kaltinamąjį, teigė, kad pastarasis padarė vieną, o ne kelis nusikaltimus: advokatas „pareiškė, kad čia yra tik vienas nusikalstamas darbas ir jo skaldyti negalima, gi raštų klastavimo visai jokio nėra. Civilinis ieškinys irgi yra nepamatuotas, nes nėra jokių nuostolių padaryta, galbūt tik markučių pagaminimo kaina, bet tai neapskaičiuota ir nepatiekta. Apkaltumas yra neįrodytas, daug yra spragų, neišaiškintų dalykų ir todėl laukia iš Teismo viską įvertinus objektyvaus sprendimo“ (Simono Beliackino pasisakymą žr. *KATBB, in: LCVA*, f. 478, ap. 4, b. 8194, l. 430v, 431r).

Advokatas Girša Rutenbergas, gynęs Adolfą Sruogą, „palaikė apeliacijos skundą ir prašė apsvarstyti visus jame iškeltus neaiškumus ir prieštaravimus ekspertizoje bei sprendime ir, radus reikalą, pakartoti ekspertizą“ („Apeliacinių rūmų protokolas“, Kaunas, 1935-10-17-18, [rankraštis], in: *KATBB, p. 580)*.

„*Prokuroras Brazinskas* dėl gynėjų kalbų padarė pastabas. Pirmiausia, kad Sruoga turi nuopelnų, prokuroras neabejoja, bet ką besikuriant Lietuvos paštams jis padaręs viena ranka, tai vėliau sunaikino antra ranka, nuskriausdamas visus paštus ir valstybės iždą. Vienas gynėjų buvo suminėjęs, kad Sruoga rėmė spaudą, prisidėdamas spaudos bendrovėms. Prokuroras yra nuomonės, kad Sruoga dėjosi į tas bendroves tik manydamas pasipelnyti, o kai pamatė, kad jos duoda nuostolius, pasitraukė, leido joms bankrutuoti. Argumentuotai atrėmė ir kitus gynėjų pareiškimus.
[…]
Sruoga ilgesniame pasiaiškinime teigia, kad visą laiką su valstybės kontrole buvę geri santykiai, tik atėjus revizuoti Tomkui, dėl pastarojo griežto tono, kilę menki nesusipratimai. Teisiamasis sako, kad jis pats dėjęs pastangų pagelbėti išaiškinti netikrųjų ženklų kilimą. Toliau pareiškia nemažą priekaištą [valstybės pasamdytam pašto ženklų] ekspertui [Adomui] Varnui, abejodamas, ar ekspertas kartais neapsirikęs [teigdamas, kad suklastoti pašto ženklai spausdinti paties Sruogos spaustuvėje „Žiedas“]. Turėje grafikos ekspertizai būti pakviesta daugiau asmenų, kaip buvo padaryta su buhalterijos ekspertiza. Dar kartą pareiškė, kad jis jokių turtų neturįs. „Jei ją turėčiau, sako Sruoga, tai šiandien čia nesėdėčiau!“ Neigdamas kaltę, prašo teisėjų teisingumo“ ([Be autoriaus], „Prokuroro Brazinsko kalba“, in: *Lietuvos aidas*, Kaunas, 1935-02-25, Nr. 46, p. 10).

[9] Apeliaciniai rūmai 1935-10-17-18 teismo sprendimo Adolfo Sruogos atžvilgiu nepakeitė, tik papildė turto konfiskavimo bausme, kurios vėliau atsisakyta (Bernardas Gailius, „Pašto ženklų byla“, in: Bernardas Gailius, *Nusikaltimai „prie Smetonos“*. Rezonansinių tarpukario Lietuvos baudžiamųjų bylų studija, Vilnius: Aidai, 2008, p. 40).

[10] Augustinas Voldemaras (1883–1942) – istorikas. 1926 12–1929 09 ministras pirmininkas, 1928–1929 m. dar ir krašto apsaugos ministras.

Ministras pirmininkas Augustinas Voldemaras dėl nesutarimų su prezidentu Antanu Smetona iš Vyriausybės atleistas:

„Tarp dviejų vyrų brendo konfliktas: Voldemaras norėjo, kad Smetona tik prezidentautų, būtų tautos vienybės simboliu, o faktiškai į valstybės valdymą nesikištų. Vyriausybės galva siekė, kad A. Smetona simboliškai prezidentautų, o realią valdžią turėtų jis pats, labai simpatizavęs Italijos fašizmui. 1927 m. kovai su opozicija buvo įkurta legali pusiau sukarinta organizacija – Lietuvos tautinė apsauga „Geležinis vilkas“, kurios vyr. vadas buvo A. Voldemaras. Stojant į „Geležinį vilką“ reikėjo bučiuoti suomišką durklą ir prisiekti besąlygiškai klausyti vado. Už priesaikos sulaužymą grėsė mirtis. Buvo leista „vilkiukų“ būrius kurti net gimnazijose. A. Voldemaras tapo labai populiarus tarp Lietuvos karininkijos bei jaunimo ir pradėjo vis labiau nesiskaityti su A. Smetona“ (Algis Bitautas, Atminties karai, Vilnius: Alma littera, 2026, p. 81–82).

„[tokį A. Voldemaro elgesį A. Smetona negalėjo ramiai reaguoti. 1929 m. rugsėjį prezidentas pašalino A. Voldemarą iš valdžios, o naujuoju ministru pirmininku buvo paskirtas A. Smetonos svainis J. Tūbelis. Nors A. Voldemarui buvo pasiūlyta likti vyriausybėje kaip užsienio reikalų ministrui, ambicingasis politikas su tokiu siūlymu nesutiko ir pasitraukė.

Nušalintas nuo valdžios A. Voldemaras ir jo šalininkai, vadinamieji voldemarininkai (buvę „vilkai“), įvairiais būdais mėgino atgauti prarastas pozicijas, tačiau jiems nepavyko. 1930 m. liepos 24 d., „kaip pavojingas visuomenės tvarkai ir rimčiai asmuo“ jis buvo iškraustytas iš buto Lietuvos banko pastate ir ištremtas į Platelius, iš pradžių apgyvendintas klebonijoje, o vėliau – gražiajame grafų Šuazelių dvare, kur Saugumo policija klausėsi jo telefono pokalbių ir skaitė visą korespondenciją. Vėliau (iki 1934 m. birželio) policijos prižiūrimas gyveno Zarasuose pas pusbrolį Lietuvos banko direktorių, taip pat Augustiną Voldemarą. […]

1934 m. birželio 7–8 d. įvyko generolo leitenanto Petro Kubiliūno (1894–1946) vadovaujamas pučas, kuriam nugalėjus buvo ketinama A. Voldemarą grąžinti į ministro pirmininko pareigas. Planui nepavykus A. Voldemaras buvo nuteistas 12 metų sunkųjų darbų kalėjimo. Kalintas, 1938 m. amnestuotas, ištremtas į Prancūziją (Idem, in: *Ibid*., p. 85).

[11] Lietuvos baudžiamojo statuto septintosios skirties „Apie aplinkybes, kurios didina atsakomybę“ 64 straipsnio (paragrafo) turinys:

„64. Padaręs ligi paskelbiant sprendimą, rezoliuciją arba kaltumo nutarimą du arba daugiau tolygiu arba vienodu nusikalstamųjų darbų dėl to, kad yra pajunkęs nusikalstamai elgtis, arba dėl to, kad šiais darbais vertėsi, jei įstatyme už tokius darbus nėra nustatyta tam tikros bausmės, yra baudžiamas iš sudėties taisyklių, nustatytų 60- 63 straipsniuose“ (*Baudžiamasis statutas*: su papildymais, sudarė Konstantinas Jablonskis, Kaunas: „Literatūros“ knygyno leidinys, spaustuvė „Menas“, 1930, p. 27, in: https://biblioteka.lka.lt/data/Statutai/1931-1935/pilni/1931-baudziamasis%20statutas-su%20papildymais-Illeidimas-privatus.pdf).

Adolfas Sruoga kaltintas dėl kelių nusikalstamų veiklų: 1) pašto ženklų klastojimo, tikrųjų ženklų išėmimo, jų išplatinimo ir 2) tyčia pašto ženklų laidose darytų klaidų. Todėl, susumavus abu nusikaltimus, jam skirta maksimali bausmė – 15 metų sunkųjų darbų kalėjime, nors pagal įstatymą, kuris nebuvo griežtai apibrėžtas, ji galėjo būti ir trumpesnė – 8 metai (visi broliai Sruogos tikėjosi tokio prokuroro sprendimo):

„2) atimti laisvę ligi laiko, – pailginti: jei įstatyme yra paskirtas baigiamas ilgiausias laikas, - ligi aukščiausiojo laipsnio tos rūšies bausmės, o jei baigiamasis ilgiausias laikas nepaskirtas, tai: iškalėjimą sunkiajame kalėjime - ligi dvidešimt metų, iškalėjimą grasos ir tvirtovės kalėjime - ligi aštuonerių metų [paryškinta, – NM], iškalėjimą paprastame kelėjime ligi dviejų metų, ir areštą - ligi vienų metų“ (*Baudžiamasis statutas*: su papildymais, sudarė Konstantinas Jablonskis, Kaunas: „Literatūros“ knygyno leidinys, spaustuvė „Menas“, 1930, p. 27, in: https://biblioteka.lka.lt/data/Statutai/1931-1935/pilni/1931-baudziamasis%20statutas-su%20papildymais-Illeidimas-privatus.pdf).

Tarpukario baudžiamasis statusas ne visada tiksliai apibrėždavo visus įmanomus nusikalstamo elgesio atvejus. Tai palikdavo vietos teismų interpretacijai. Teismai tą patį 64 baudžiamojo kodekso straipsnio turinį galėjo suprasti skirtingai, priklausomai nuo to, ar bausmių sudėjimas buvo traktuojamas griežčiau (skaičiuojant visą apimtį), ar liberaliau (iš dalies sudengiant bausmes).

[12] Kalbama apie galimas Adolfo Sruogos ir Tatjanos Sruogienės skyrybas.

[13] Kazimieras Sruoga (1899–1974) – jauniausias Balio Sruogos brolis. Ekonomistas. 1929–1936 m. Finansų ministerijos paskolų ir ekonominių informacijų skyriaus vedėjas.

[14] Aleksandra Elena Ragaišienė (1896–1953) – gydytoja, Kazimiero Sruogos žmonos draugė.

[15] Tatjana Zavarina-Sruogienė (1889–1979) – Adolfo Sruogos žmona.

[16] Tatjana Sruogienė klydo, kad Aniolui Sruogai nerūpėjo brolio Adolfo Sruogos, patekusio į teisėsaugos pareigūnų dėmesį, reikalai. Baliui Sruogai jis buvo parašęs laišką, kuriuo teiravosi, kaip galėtų padėti broliui:

„Mielas broli Boleslovai,

Sveikinam su Kalėdų šventėm ir Naujais metais, linkėdami linksmai praleisti. Labai senai besimatėm, niekuomet pas mum nebeatvažiuoni.

Negaliu nusiraminti delei Adolpo nelaimės, buvau manęs nuvažiuoti, bet Kazimieras nepataria. Sako, kad gali ir neprileisti prie Adolpo. Jūs gal tankiai matotės su Adolpu, kaip jis jaučiasi, kaip sveikata, kas rūpinasi jo reikalais, argi neišleis iki teismų ant parunkos, nejaugi taip labai kaltina, parašiau ir Adolpui, bet nažinau, ar jam galima rašyti ir kas galima, jeigu būt galima, tai aš parašyčiau tankiau, vis gal ne taip nuobodu būtų. Negaliu užmiršti Adolpo likimo. Kurgi viena dabar jo žmona, gal prisiėjo ir iš buto išsikraustyti. Gaila Adolpo, gaila jo vaikų, bėda, kad nieko negaliu aš jam padėti, jeigu leistų ant parunkos, gal aš galėčiau užstatyti žemę? Kaip jūs gyvenat? Pas mum nieko nauja, tokios pat Kalėdos, tie patys reikalai. Parašyk, laiškų lauksiu.

Tuo tarpu siunčiu geriausius linkėjimus aš ir žmona.
Jūsų Aniolas“

(Aniolo Sruogos laiškas Baliui Sruogai, iš Baibokų – į Kauną, [iki 1931-12-31], [rankraštis], in: LLTI BR, f. 53, b. 1473, nr. 1, l. 1r–v).

[17] Jonas Pyragius (1901 (ar 1902)–1975) – karo lakūnas, sportininkas. 1932–1934 m. eskadrilės vadas. Už dalyvavimą 1934-06-07 voldemarininkų rengtame nesėkmingame perversme suimtas, pažemintas į eilinius, paleistas į atsargą.

[18] Bronė Jazbutytė-Suogienė (1896–1950) – Balio Sruogos vyriausiojo brolio Juozapo Sruogos žmona.

[19] Linkėjimus Juozapo Sruogos šeimai į Tilžę iš Kauno siuntė brolio Balio Sruogos šeima: rašytojo žmona Vanda Daugirdaitė-Sruogienė (1899–1997), 1928–1939 m. Kauno III valstybinės gimnazijos istorijos mokytoja, nuo 1935 m. tos pačios gimnazijos inspektorė, ir dešimtmetė dukra Dalia Sruogaitė (1925–2015).

[20] Balys Sruoga (1896–1947) – Juozapo Sruogos brolis, Vytauto Didžiojo universiteto Humanitarinių mokslų fakulteto dėstytojas (dėstė rusų literatūrą, pasaulinio teatro istoriją, vadovavo slavistikos ir teatro seminarams, įsteigė akademinę dramos studiją); nuo 1932 m. – profesorius.